

ΟΤΙΝ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑ - ΝΑΥΑΓΙΑΣ - ΠΕΡΑΤΕΙΕΣ
· ΓΟΡΓΩΝΟΣ

Τό ξέφυλλό μας: Απεικόνιση από την εικόνα της Δεύτερας Παρουσίας, έργο του Φραγκά Κοβερτζ, 16ος αι., Βενετία, 'Ελληνικό Ίνστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών (Φωτ. 'Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος).

Ἡ Γοργόνα, προσωποποίηση τῆς θάλασσας

Ἡ Γοργόνα, γυναίκα-ψάρι, εἶναι προϊόν συγκρητισμοῦ διαφόρων αρχαίων μύθων, ὅπως τῆς Γοργούς, τῶν Σεϊρήνων, τῆς Σκύλλας κ.ά.

Ἡ Γοργόνα ζεῖ στή θάλασσα καί ἐμφανίζεται μέ μία ἢ μέ δύο (διγαλιτή) οὐρές ψαριοῦ. Στους νεότερους χρόνους, ἡ Γοργόνα συμβολίζει τά φαινόμενα τῆς θάλασσας ἢ μάλλον εἶναι ἡ προσωποποίηση τους. Αὐτή γαληνεύει τά κύματα ὅταν οἱ ναυτικοί τῆς ἀπαντοῦν πῶς «ὀ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ζεῖ καί βασιλεύει», ἐνώ σηκώνει φουρτούνα φοβερή ἄν τῆς πούν πῶς ὀ Ἀλέξανδρος πέθανε.

Συχνά συναντᾶμε ἀπεικονίσεις τῆς Γοργόνας σέ πλοία ἢ σέ σπίατα καί σέ σκευή ἀνθρώπων πού ἔχουν κάποια σχέση μέ τῆ θάλασσα, γιά τῆ θεωρεῖται σύμβολο ἀποτροπαικῶ.

Γοργόνα: Ἀπό τήν ἀρχαιότητα ἀναγνωρίζοταν στή Γοργόνα ἡ ἰκανότητα νά προφυλάσσει ἀπό τό κακό μάτι. Γιά τό λόγο αὐτό θρῖσκουμε συχνά ἀπεικονίσεις τῆς κεφαλῆς τῆς, τοῦ «γοργόνειου». Τό πρωτότυπο τῆς ἀποτροπαικῆς αὐτῆς κεφαλῆς, θρῖσκει στους Χετταίους. Στήν Ἑλλάδα ἐμφανίστηκε στους μεταμυκηναϊκοὺς χρόνους. Σύμφωνα μέ τῆ μυθολογία, τό γοργόνειο ἀναπαριστᾶ τῆ μορφή τῆς Μεδούσας, μόνης θνητῆς ἀπό τῆς τρεῖς Γοργόνες, πού ἀποκεφάλισε ὀ Περσεύς.

Τρεῖς φάσεις χαρακτηρίζουν τήν ἐξέλιξη τῶν ἀπεικονίσεων τῶν γοργονείων: α) Στήν ἀρχαίη περίοδο ἔχει μορφή εἰδεχθῆ, συχνά ἀντί γιά μαλακί ἔχει φίδια. Μέ εἰδεχθῆ μορφή ἀναπαριστᾶται στό νᾶσ τῆς Ἀρτεμῆς στήν Κέρκυρα. β) Ἀπό τους Περσικούς πολέμους καί πέρα, ἐμφανίζεται ὀ μεταβατικῶς τύπος πού παρουσιάζει τό γοργόνειο κᾶπως πῶ «καλαίσθητο». γ) Περί τό μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. τό γοργόνειο ἀναπαριστᾶ μία ἄρρηχ, ὀμορφή, γυναίκαία κεραλή.

Σεῖρηνα: Τήν πρώτη ἀναφορά στίς Σεῖρηνας, τῆ θρῖσκουμε στήν Ὀδυσσεια. Εἶναι ἐπικίνδυνα θεῖκα πλάσματα πού, μέ τό τραγοῦδι τους, μαγεύουν τους ναυτικούς καί τους σκαφῶνουν. Ζοῦν στόν πορθμῶ ἀνάμεσα στήν Ἴταλία καί τῆ Σικελία. Ἀπεικονίσεις τῶν Σεῖρηνων θρῖσκουμε ἀπό τό 7ο-6 αἰ. π.Χ. Στίς πρώτες ἀπεικονίσεις οἱ Σεῖρηνες ἐμφανίζονται μέ μορφή πωλιῶν μέ γυναίκειο κεφάλι. Ἐνα παράδειγμα τέτοιας ἀπεικόνισης θρῖσκειται ἀπάνω σ' ἕνα ἀγγεῖο τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου (βλ. πῶ κᾶτω σ. 22).

Σκύλλα: Εἶναι ἡ προσωποποίηση τῆς ἄγριας θάλασσας πού καταποντίζει τά πλοία στόν πορθμῶ ἀνάμεσα στή Σικελία καί τῆ Μεσσηνή. Ἡ ἀρχαιότερη περιγραφή τῆς Σκύλλας καί τῆς Χάρυβδης, τῶν δύο τεράτων πού κατοικοῦν στους βράχους τοῦ πελάγματος, θρῖσκειται στήν Ὀδυσσεια. Οἱ Ρωμαῖοι (Βιργίλιος) τῆ φαντᾶζόνται σά γυναίκα μέ οὐρά ψαριοῦ ἢ φιδιοῦ. Μία ἀπό τῆς ὀραιότερες ἀπεικονίσεις τῆς θρῖσκουμε στό δῖδραχμο τῆς Κύμης (Κάτω Ἴταλία) τοῦ 440-420 π.Χ.: Ἀπό τους ἄριους τῆς προβάλλουν δύο κεραλῖα σκύλων καί ἔχει ψαρίαία οὐρά.

A.A.

Παροράματα τεύχους 2: Σελ. 68 εἰκ. 2 καί 4, σελ. 70 εἰκ. 6, τά τρία αὐτά πορτραῖτα κοιτάζουν δεξιά. Σελ. 72 εἰκ. 12 καί 14 ἀντιστρέφονται οἱ ἀριθμοί.

ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

H. Ahrweiler Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Paris I, Ὀμότιμος Πρύτανης

M. Ἀνδρόνικος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

H. W. Catling Διευθυντής τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

N. Γιαλοῦρης τ. Γενικός Ἐπιθεωρητής Ἀρχαιοτήτων

A. Di Vita Διευθυντής τῆς Ἴταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

H. Immerwahr Διευθυντής τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν Ἀθηνῶν

H. Kyrieleis Διευθυντής τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν

Γ. Λαῖθος Καθηγητής Πολυτεχνικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης

R. Martin Ἀκαδημαϊκός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Paris I καί τῆς Ecole Pratique des Hautes Etudes

X. Ντούμας Καθηγητής Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

O. Picard Διευθυντής τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

N. Σβορώνος Καθηγητής τῆς Ecole Pratique des Hautes Etudes

Σ. Φιλιππάκης Ὑπεύθυνος τῶν Προγραμμάτων Ἀρχαιομετρίας τοῦ Κ.Π.Ε. «Δημόκριτος»